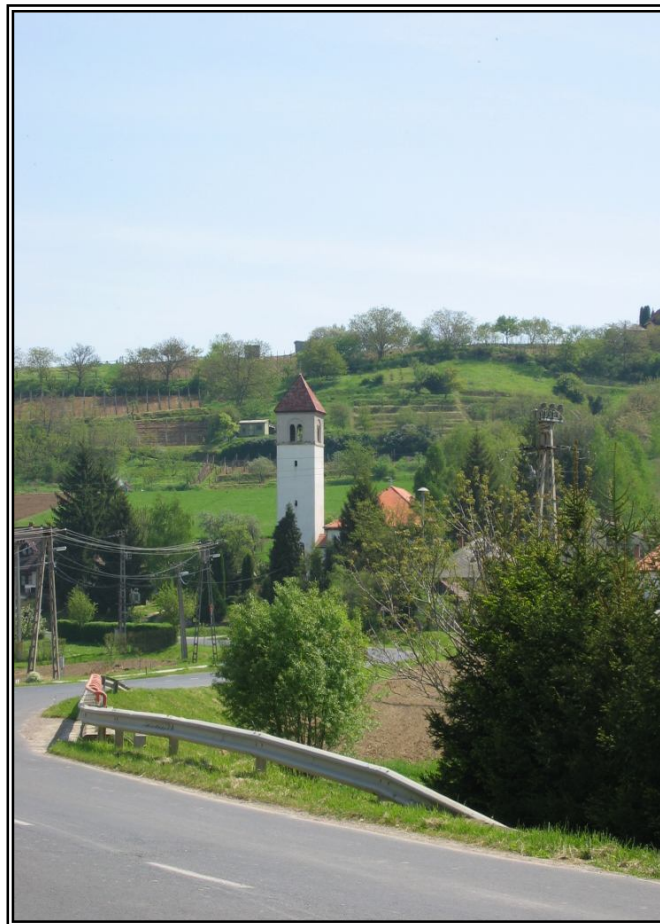

KAPOSSZERDAHELY ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

VIRÁNYI ÉPÍTÉSZ STÚDIÓ KFT
ARCHEOSZTRÁDA KFT
2005.JÚLIUS

Kaposszerdahely Kaposvártól 5 km-re délnyugatra fekszik.

Kaposszerdahely a Zselic északi kapuja, a település lankás dombok közötti kanyargós völgyben fekszik. A változatos domborzat mozgalmas tájszerkezetet alakított ki. A mezőgazdaságilag kicsit is hasznosítható területek jelenleg szántóként műveltek, a patakot széles sávban gyepek kísérik. A szántóföldi művelésre jellemző, hogy igazán nagy táblák nem alakultak ki, de helyenként a szántók a meredek domboldalakon is megjelennek. A nehezen megművelhető oldalakon, a mélyebb, szűkebb völgyekben maradhatott meg a Zselicben egykor uralkodó erdő. Nagyobb összefüggő erdőterület a Tókaji-parkerdő, a település déli részén már a Zselic tagoltabb felszínéhez igazodva alakultak ki az erdőrészek határai.

Az Árpád-házi királyaink korában a nyugatról bevándorolt Győr lovag fia, Ata (Ottó) nádor a Kapos folyó mentén 1061-ben bencés apátságot alapított, melyhez nagyobb birtok is tartozott. A Győr nemzetségbeliek voltak a Dersfiek ősei, akik 1245-ben megvásárolták Szerdahelyet. A Dersfiek három ágra: Ders, Dancs és az Imrefi családokra szakadtak. A Győr nemzetség másik leszármazottai a Monoszlóiak, akik megkapták a királytól azt a nagybirtokot, aminek Ropoly volt a központja. A Monoszló nemzetség feje Makariás ispán, kinek fia, Tamás Ropoly vásárhely alatt 1230-ban a szerdai napokra vásártartási jogot kapott. Ekkor alakult ki Szerdahely falu.

1332-ben temploma és plébániája is volt. Az oklevelekben Tókajjal együtt említik. 1335-ben Dersfi Miklós a pálos remeterendnek Szent László tiszteletére monostort építtetett és jelentős birtokokat adományozott. A kolostor mellett állott a kegyúri család 1330 körül épített temploma. Az 1346.évi birtokelosztáskor a két Szerdahelyi testvér a birtokokat 18-18 arányban kétfelé osztotta. Szerdahely Dersfi Miklósnak jutott, de a kolostor kegyesuraságát Péter megtartotta magának.

1403-ban hűtlenség miatt Zsigmond király elkobozza a Monoszlóiak birtokait, és nagyobb részét a Szerdahelyieknek adja. Ekkor a birtokközpont a kaposvári várba kerül. 1408-ban a falu Szerdahelyi Koron János birtokába kerül.

1425-ben Szerdahelyi Ders Márton török fogságba esett. A váltságdíj magas összege miatt fiai elzálogosították a kaposvári várat. 1443-53 körül Szerdahely a kaposvári vár tartozéka.

1501-ben Dersfi Miklós számos falvát – köztük Szerdahelyet is – birtokát minden tartozékukkal együtt Enyinghy Therek Imrének és feleségének elzálogosította. 1504-ben Újlaki Lőrinc a kaposvári várat átadja jogos tulajdonosának, Szerdahelyi Dersfi Miklósnak.

1526-ban a mohácsi csatából menekülők elérik Szerdahelyt is, ekkor Kaposvárt megerősített birtokközponttá alakítják. Urai Dersfy István és Farkas. 1555-ben a Dersfyek elhagyják Kaposvár várát és vagyonukat a Felső-Dunántúlra mentik. A monostorból elköltöznek a szerzetesek.

A török uralom alatt a falu népét kiirtották, a megmaradt lakosság a Zselicbe menekült. A törökök idegen népeket telepítettek az üresen maradt faluba. 1563-ban két portát találtak Szerdahelyen az összeírók, 1571-ben nyolc portáról adnak számot a defterek.

A török kiűzése után viszonylag gyorsan helyreállt a hódoltság előtti rend. A visszaállított vármegye új nemessége a tulajdonjogát bizonyítani tudó régi nemesekkel együtt azokból alakult ki, akik a leszármazás jogán, királyi adomány vagy zálogjog alapján nemesi jogú birtokosok voltak. 1726 szeptemberében a nemesi összeírás következtében rendeződtek a tulajdonviszonyok.

A Dersfiek a török elől elmenekültek és közben a család kihalt, az ő itteni birtokaikat eladományozták. Hatalmas birtoktesteket kaptak az Esterházyak, Szerdahely pusztát a Lengyel és a Prilej családok kapták, Tókajt pedig a Pernesziek.

A török utáni időkben a régi monostor helyén, ott ahol a Helmann-ház van, major volt uradalmi épülettel és kápolnával. A major lakosságának lélekszáma 1743-ban 17, 1802-ben 45, 1815-ben 57 fő volt. Ez a major az újratelepült Szerdahely falu elődje.

A gazdasági fejlődés elsősorban az Esterházy-féle birtokpolitikának volt köszönhető. A nagyobb birtoktestek hamarosa felosztódtak. Kezdetben Szerdahelypusztát a Lengyel, a Mérey, a Svastits, a Kacskovits és a Horváth családok birtokolták. Ezek a birtokosok tanyákat építettek. Az 1880-as években több birtokos eladósodott és a föld a bank tulajdonába került. A bankok kicseleztek a földeket, azok a betelepülő kisparasztok kezébe kerültek. 1890 és 1930 között 85 család települt be.

1904-ben megalapították az önálló iskolát. 1909-ben Szerdahelypuszta a Belügyminisztériumtól megkapta a Kaposszerdahely nevet, de ezt csak 1929-ben törvényesítették. 1917-ben elkészül a kaposvár-ropolyi gazdasági kisvasút pályatestje. A vasút 1929-ig üzemel. 1921-ben az addig szennai pusztaként létező település önálló községgé alakul. 1932-ben makadámút készül a falun keresztül. 1935-ben felépül a templom. 1945-46-ban megtörtént a fölöstés. A község határa jelentősen bővült, mivel hozzácsatolták Tókajt és Kiszennát.

Tókaj besenyő eredetű szó, folyó menti erdőt jelent. Egykor Kaposmérőhöz tartozott, annak egyik pusztája volt, 1950-ben csatolták Kaposszerdahelyhez. Ma Dózsatelepnek is nevezzük a dombtetőre épült utcát – Felső-Tókaj –, Alsó-Tókaj pedig a parkerdő a halastavakkal. Tókaj 1266-ban a Mérey család tulajdonába került. A Méreyek a török megszállásig birtokolták Kaposmérőt és környékét. 1555-ben a környék nemes urai elmenekültek az ellenség elől. A török adójegyzékben Bát-Szerdahely, Szerdahely város, Mére és Szenna szerepel. Valószínűleg ekkor pusztult el Tókaj udvarháza, kápolnája és a majorság.

1726-ban Madarász László alispán irányítása mellett megtörtént a birtokos nemesség összeírása, Mére és Tókaj birtokosai a Pernesziek lettek.

Az 1700-as években készült térképeken Tókaj vidékét őserdő borítja. Az 1800-as évek közepén az egykori majorság helyén Csoportospuszta (ma Kaposmérőhöz tartozik), Barnamajor felirat található. A későbbi években több tulajdonosa is volt. Az 1945-46-os földosztás során az uradalmi földeket a volt cselédek között osztották fel. Ekkor létesítették Dózsatelepet a tókaji tetőn. Az államosítás idején a Tókaji-erdőt az Erdőgazdaság vette tulajdonba. Az erdőterület nagy részét 1973-ban közjóléti parkerdővé nyilvánították.

Szerdahelyen foglalkoztak kenderrel, erre vall a „Pozderjás”-nak nevezett falurész. Pozdorjának a len és a kender zúzásakor keletkezett hulladékot nevezték. A lent és a kendert általában abban a községben használták fel, ahol az megtermett.

Szerdahelyt a betelepülő kisparaszt gazdák faluvá emelték. Kaposvár vonzáskörzetében a termények könnyebb értékesítése miatt is gyors fejlődésnek indult. 1935-ben felépítették a templomot.

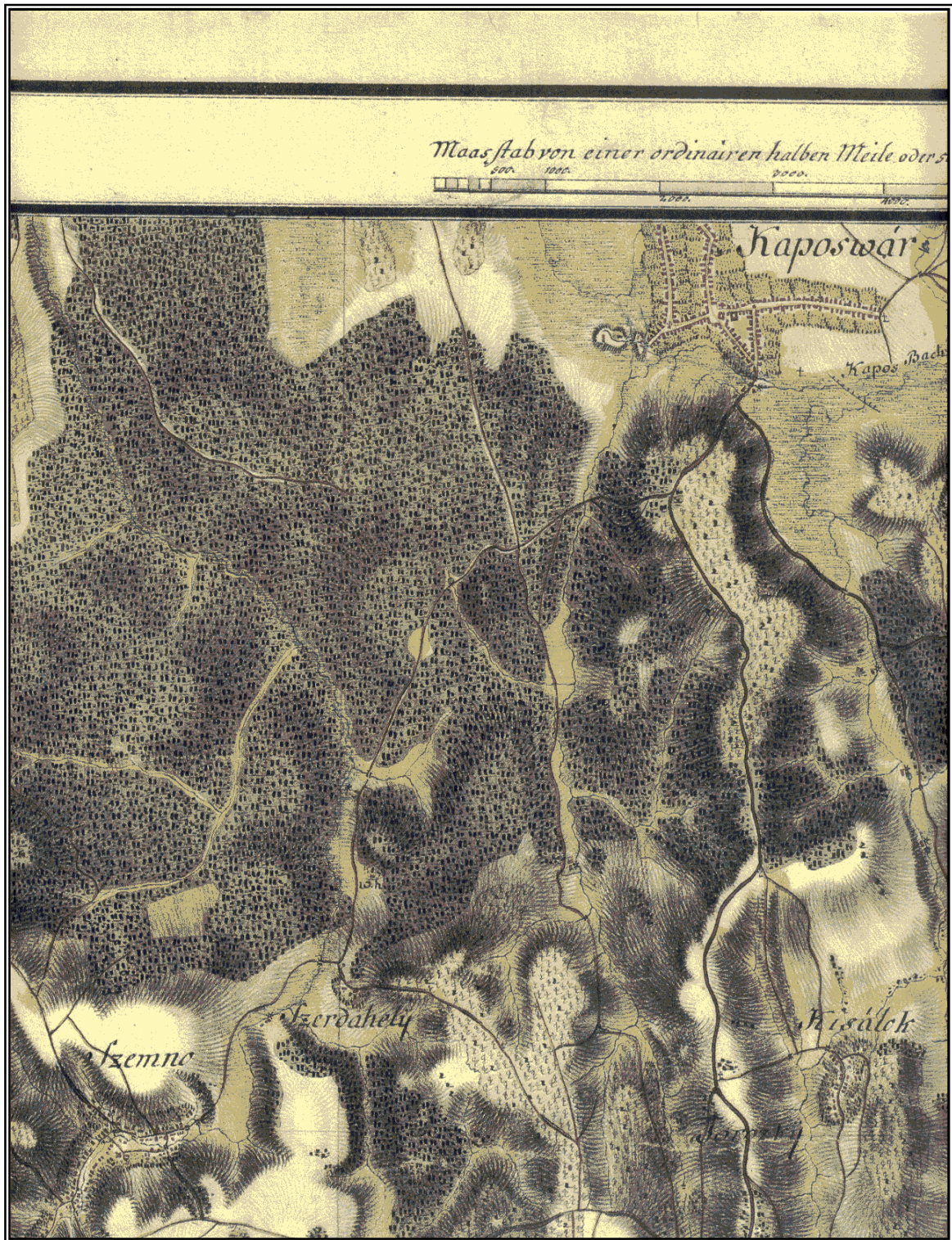
Helyi védelemre érdemes építészeti érték a már védett templomon kívül néhány lakóház és kőkereszt.

A helyi jelentőségű művi értékeket a szabályozási tervek, tételes felsorolásukat a helyi építési szabályzat 2. számú melléklete tartalmazza.

A helyi védett épületekkel kapcsolatos szabályokat a helyi építészeti értékek védelméről szóló 10/1998.(XII.30.) sz. önkormányzati rendelet tartalmazza.

A település területén 2 nyilvántartott régészeti lelőhely valamint 4 régészeti érdekű terület található. Ezeket a területeket a településszerkezeti és a szabályozási tervek tartalmazza.

A település fejlődése és az idegenforgalmi vonzerő erősítése szempontjából fontos feladat a helyi építészeti értékek megóvása, az új építésekénél – a helyi védelem alatt álló épületekre még jellemző - hagyományörző építészeti karakter megtartása.

Kaposszerdahely az első katonai felmérésen(1770-es évek).

Kaposzserdahely a második katonai felmérésen(1858-1859).

HELYI JELENTŐSÉGŰ MŰVI ÉRTÉKEK

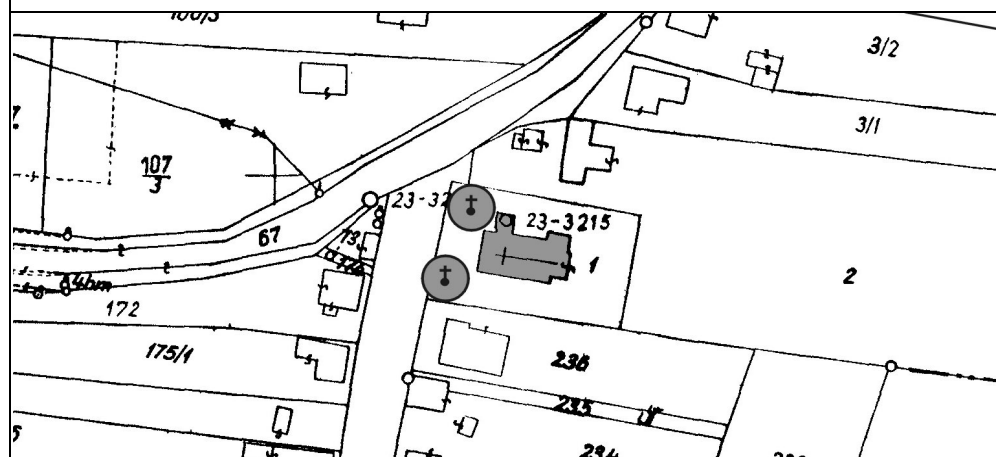
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
1	1	Petőfi utca 1.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

Az 1935-ben épült katolikus templom helyi jelentőségű településtörténeti és építészeti érték. A templom előtt álló, „Isten dicsőségére ifj. Papp István emlékére 1970” feliratú kereszt a korpusszal és talapzatán Szűz Mária szoborral, valamint az „Isten dicsőségére Szerdahely község rk. hívei 1925” feliratú kereszt a korpusszal védendő művi érték.

A keresztek megtisztításáról és környezetük jókarban tartásáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

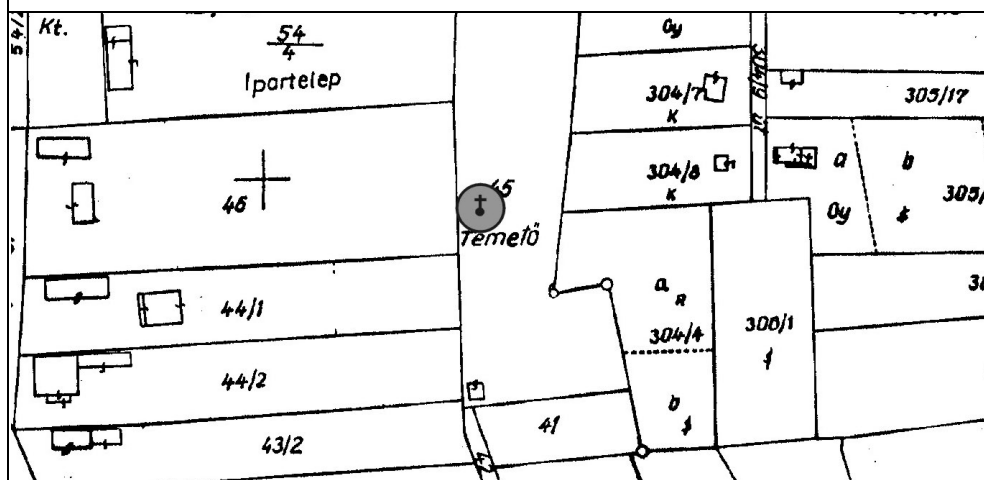
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTISÉG
2	45	temető	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A régi temetőben álló, „Isten dicsőségére állította Sovány Imre és neje Bocsai Mária 19..” feliratú kereszt a korpusszal és talapzatán Szűz Mária szoborral védendő művi érték.

A kereszt és környezete megtisztításáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

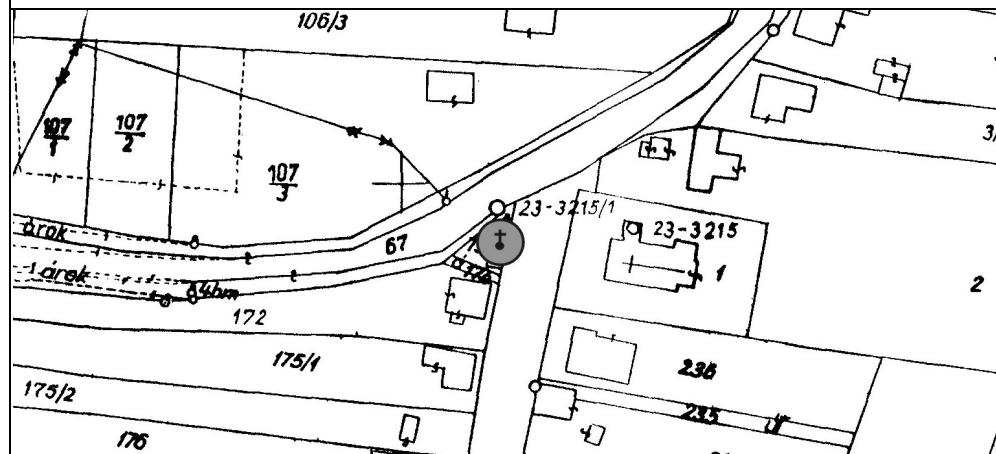
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
3	73	Kossuth-Petőfi utca	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A Kossuth és a Petőfi utcák kereszteződésében álló világháborús emlékmű településtörténeti szempontból védendő érték.

Az emlékmű megtisztításáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTség
4	104/1	Kossuth u.60.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

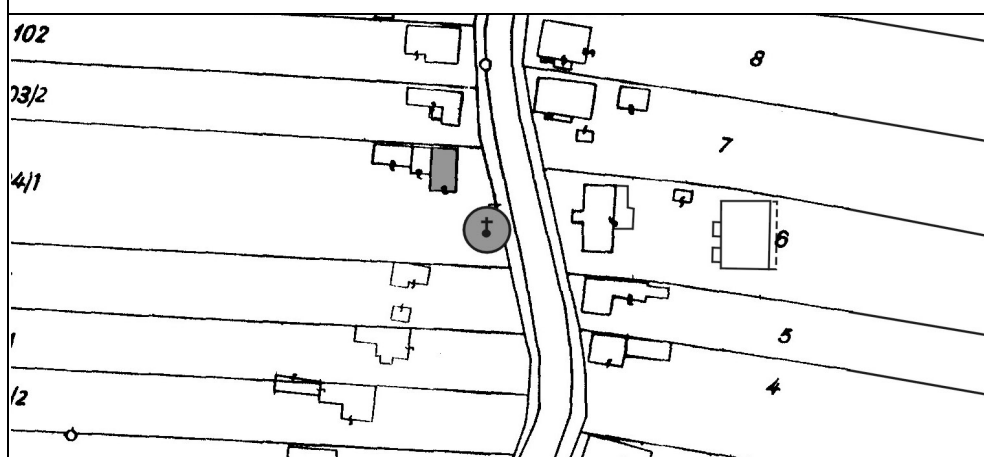
Az utcával párhuzamos gerincű, nyeregtetős lakóépület helyi jelentőségű építészeti érték.

Az „Isten dicsőségére állította Hovalész Pál és neje Szantner Anna 1912, Óh édes Jézusunk, leborulva imádunk, ki a kereszten, meghaltál érettünk, irgalmazz minékünk.” feliratú kereszt védendő művi érték.

JAVASLAT

Az épületen lévő gázvezeték áthelyezéséről és a nyílások körüli keretezések visszaállításáról, valamint a kereszt megtisztításáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
5	120	Rákóczi u.16.	HV

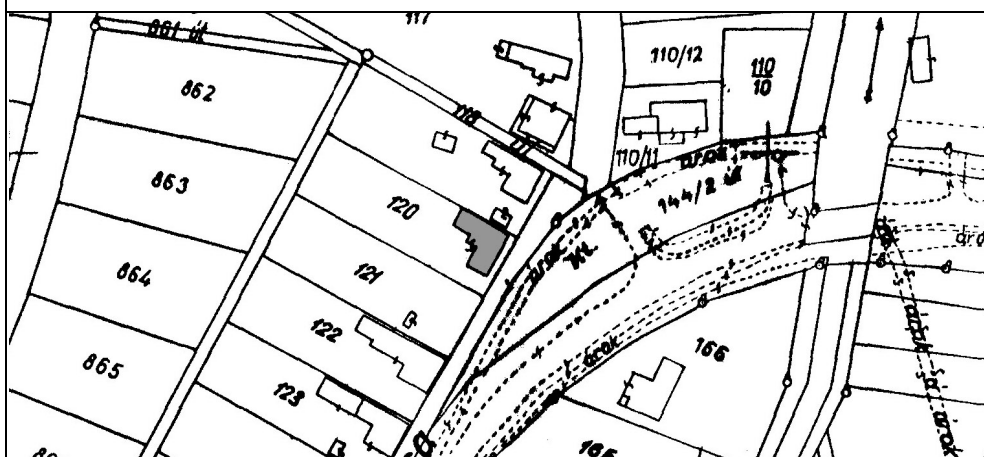
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló, utcával párhuzamos gerincű, nyeregtetős épület helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület felújításáról és a nyílások keretezésének visszaállításáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTség
6	142/1	Rákóczi u.64.	HV

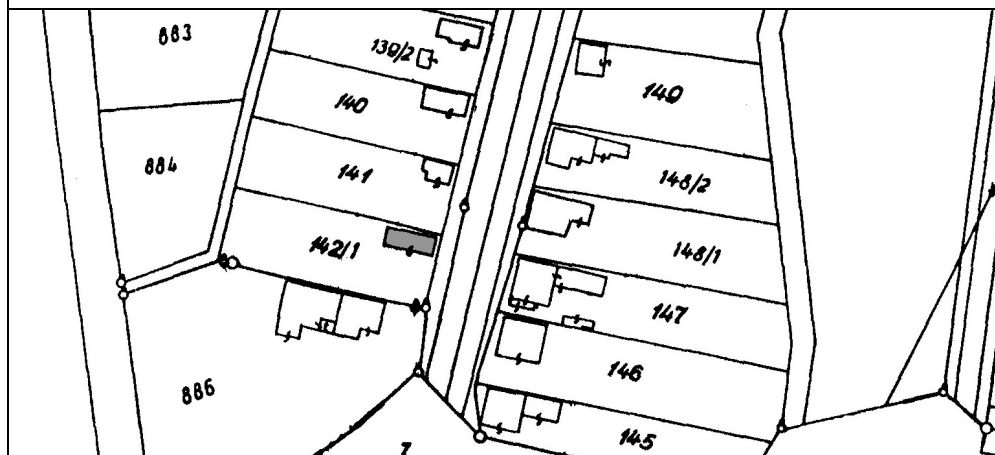
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló, nyeregtetős, oromfalas, eredeti tömegét és nyílásrendjét őrző épület helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

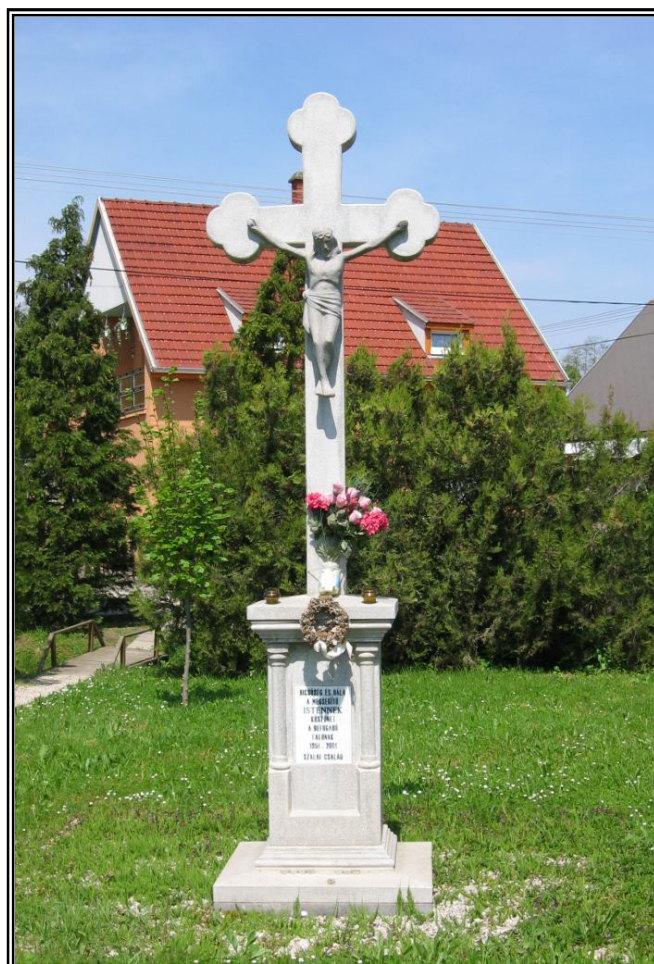
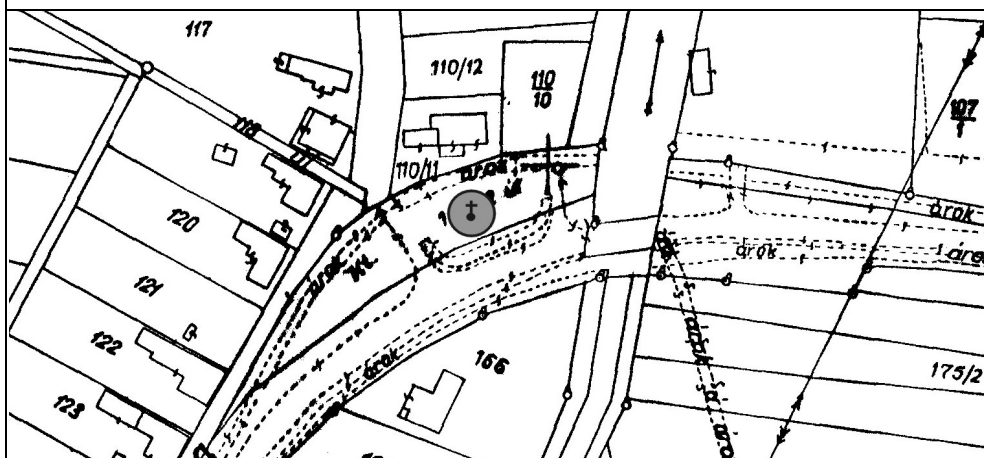
SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTISÉG
7	144/2	Rákóczi u.	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A „Dicsőség és hála a megsegítő Istennek, köszönet a befogadó falunak 1951-2001 Szalai család” feliratú kereszt a korpusszal védendő művi érték.

A kereszt környezetének jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTség
8	608	Dózsa telep	HV

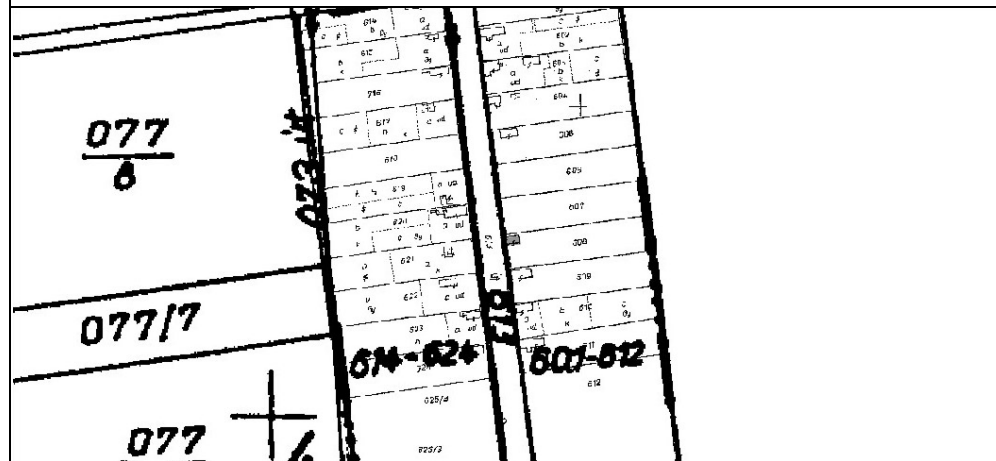
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az utcára merőleges gerincű, nyeregtetős, oromfalas, eredeti tömegét és nyílásrendjét őrző lakóépület helyi jelentőségű építészeti értéket képvisel.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTség
9	609	Dózsa telep	HV

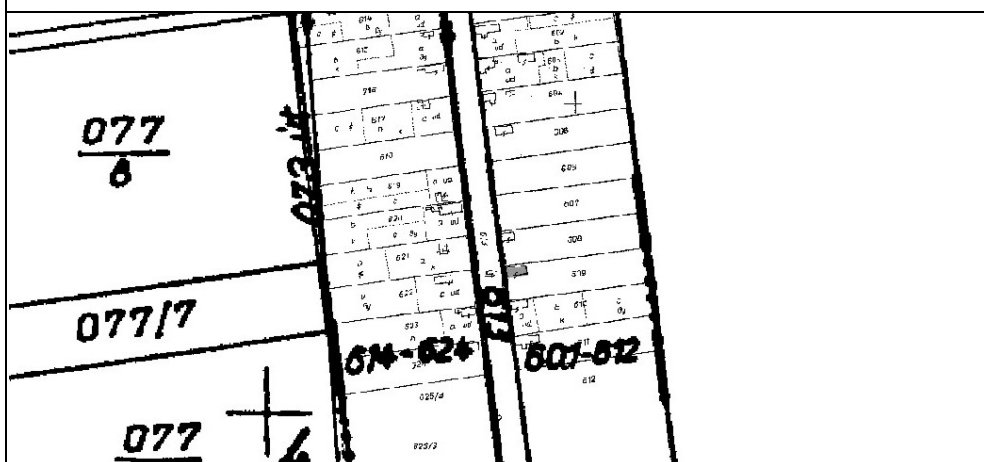
LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az oldalhatáron álló, utcára merőleges gerincű, nyeregtetős, oromfalas, eredeti tömegét és nyílásrendjét őrző lakóépület helyi védelemre érdemes építészeti érték.

JAVASLAT

Az épület és környezete jókarban tartásáról folyamatosan gondoskodni kell.

HELYSZÍNRAJZ

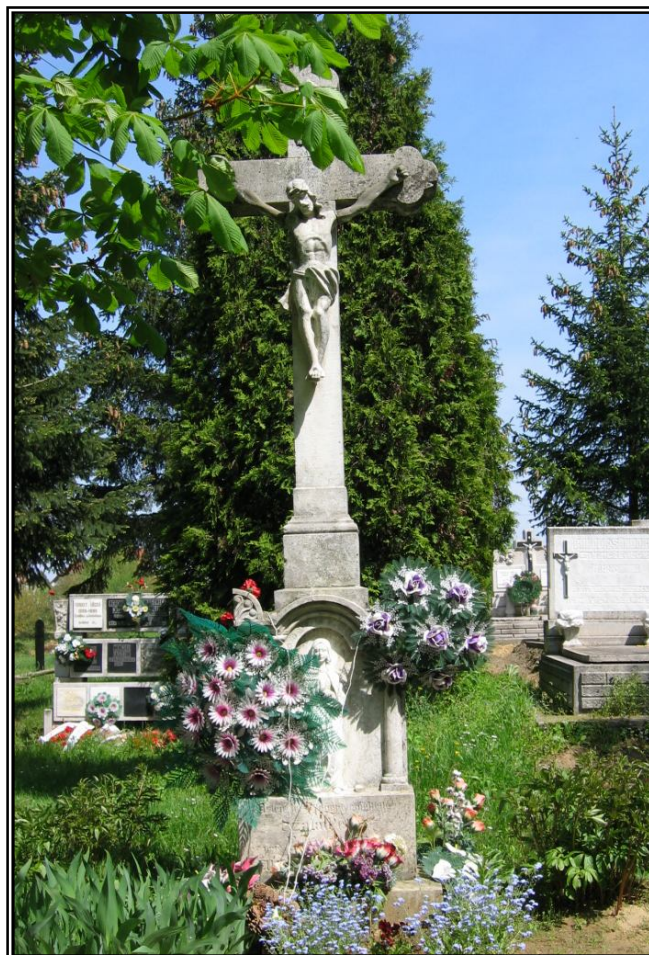
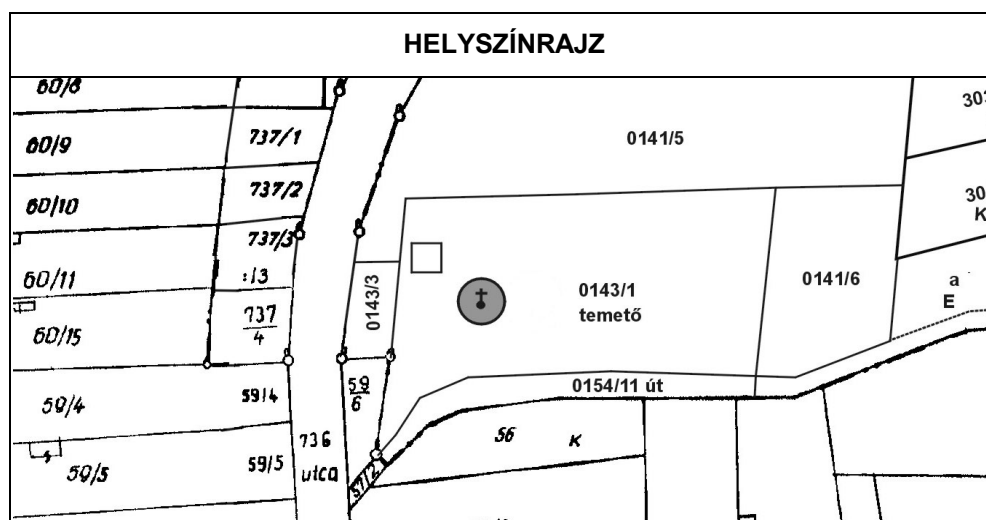

SORSZÁM	HELYRAJZI SZÁM	CÍM	VÉDETTSÉG
10	0143/1	temető	HV

LEÍRÁS, JELLEMZŐK, JAVASLAT

A temetőben álló, „Isten dicsőségére emeltette Szalai Péter és neje Ernyei Julianna 1918” feliratú kereszt védendő művi érték.

A kereszt megtisztításáról és környezetének jókarban tartásáról gondoskodni kell.

RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ

ARCHEOSZTRÁDA KFT
2003. szeptember 1.

Értékmérés

a.) régészetiileg védett területek

A település közigazgatási területén nincs külön rendeletben védetté nyilvánított lelőhely.

b.) nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete

Jelenleg az alábbi korú lelőhelyekről van ismeretünk:

- Római kori telep
- Avar temető
- Árpád-kori telepek
- Későközépkori telepek
- Középkori pálos kolostor

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább pedig a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az időjárási és terepviszonyok által lehetséges mértékig elvégzett helyszíni beazonosítások alapján jelenleg az azonosított lelőhelyekkel érintett területek az alábbiak:

037/4-8; 037/15; 043/4; 053; 059; 060/1-3; 061/1-3; 061/5-6; valamint 184-196; 197 D-i fele; 203; 205/2; 206-208; 210-219.

c.) Régészeti érdekű terület

Mivel a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek egy része nem lokalizálható teljes bizonyossággal, azokat a területeket, ahol ezek, továbbá a földrajzi lehetőségekből adódóan egyéb lelőhelyek feltételezhetőek, régészeti érdekű területként kell kezelni. Ezek a jelen ismereteink szerint a következők:

030/1-2; 032/1-3; 037/9; 037/11-12; 037/14; 077/2-3; 077/6-8; 082/1; 082/3-4; 083; 0112/4-6; 0112/8-11; 0113; 0116/1; 0116/3-4; 0120/1-3; 0193; 0194/3-5; 0195/1-2; 0197/1; 0201/1; 0203/1-3; 0232/1; 0237/1.

Hatásvizsgálat és javaslatok

A község külterületének a régészeti területekkel érintett részei egyrészt szántók, másrészt a belterületbe esnek, kertes házas övezettel fedettek. Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell.

a.) Szükségesnek tartjuk a fokozott régészeti védelemre tett javaslat megfontolását a belterületbe eső pálos kolostor esetében részben annak jelentősége, részben pedig veszélyeztetettsége okán, mivel az épített örökség maradványainak fennmaradását a régészeti védelem megnyugtatóbban biztosíthatja. A terület kutatása javasolt, de ezt nem feltétlenül régészeti feltárás formájában kell kezdeni.

b.) A nyilvántartott és azonosított lelőhelyek a belterületi pálos kolostort leszámítva szántás alatt állnak. Jelenleg tárcsázott tarló, kukorica és lucerna van a térképen jelölt lelőhelyek területén. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezekben a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. Ez annál is inkább javasolt, mert a környező területeken, melyek régészeti érdekű területnek számítanak, szintén gyepesítés van tervezve.

A felszínen is látható, szétszántott jelenségek által mutatott súlyos károsodottság, végső megsemmisülés-közeli állapot egyik lelőhely esetében sem áll fenn, ezért sem a szántás azonnali beszüntetését, sem a területek régészeti feltárását nem tartjuk szükségesnek.

A pálos kolostor területe és környezete jelenleg a belterületbe esik, fedettsége kertes házas övezet. A házak körüli kertes műveléshez kapcsolódó műveletek közül a talajt esetleg mélyebben is bolygatók (pl. rigolírozás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyre veszélyeztetést jelenthetnek. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. Amennyiben a művelés szempontjából ezek elkerülhetetlenek, s végzésük során régészeti jelenséget észlelnek, vagy leletek kerülnek elő, haladéktalanul értesíteni kell a területileg illetékes múzeumot és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt, ahol a további teendőkről nyilatkozni tudnak (várhatóan legalább régészeti felügyeletet rendelnek el).

A beépítésből adódó bolygatás a lelőhelyet részben megsemmisítette vagy belátható időn belül hozzáférhetetlenné tette. Az ilyen lelőhellyel érintett, részben már beépített területeken és azok környezetében azokat az építési munkálatokat, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. pince-, kerítés-, vagy házalap ásása, közművek

– víz, villany, gáz, szennyvíz, telekommunikációs vezeték, stb. – vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, stb.), csak a KÖH előzetes szakhatósági állásfoglalása alapján lehet és szabad engedélyezni. Javasolt minden esetben legalább a régészeti felügyelet biztosítása.

A falu legfontosabb lelőhelyének, a pálos kolostornak megóvása szempontjából, de az idegenforgalom szempontjából is hasznos lenne e terület kutatás utáni bemutatathatóvá tétele és gondozása. Ehhez már a régészeti kutatás előtt helyreállítási, hasznosítási és kezelési tervet kell kidolgozni. Ez az egyetlen lelőhely, ahol tervezett kutatás elvégzését javasoljuk, de régészeti feltárást itt is csak abban az esetben, ha a feltárást a lelőhely bemutatása és a jelenségek helyszíni konzerválása követi. Ez részben a helyi identitást, részben a turistaforgalmat is erősítheti.

c.) A nyilvántartott lelőhelyek egy részének pontos lokalizációja, kiterjedése és bolygatottságának mértéke nem volt egyértelműen meghatározható, ezért csak régészeti érdekű területként lehetett őket számításba venni. Mivel ezeken a részeken a lelőhelyek megléte valószínű, lokalizációjuk azonban bizonytalan, a hatások is nehezebben kalkulálhatók.

A szántás lelőhelyekre gyakorolt hatása fent már említésre került. Nem tudni viszont, hogy egy adott területen a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppen már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelen használatból ezért eltérni nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban értesíteni kell a Hivatalt, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni nyilvántartásába. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a Hivatal tudja majd meghatározni. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó építkezés ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén pedig célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. Az elsősorban ú.n. non-destruktív metodológiák (légifotó, teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés) alkalmazásával a lelőhelyek azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. Egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját.

A régészeti érdekű területek egy nagy része gyepvel fedett vagy enyhén bozótos terület. Ezeket a lelőhelyeket jelenleg közvetlen veszély nem fenyegeti, de egy esetleges talajfeltörés, vagy tereprendezés során a lelőhelyeket bolygatás, ill. részbeni megsemmisülés érheti. Mivel az érintettség és a pontos kiterjedések kétségesek, a területeket érintő ilyen, a talaj bolygatásával is járó tevékenységek végzését minden esetben külön engedélyhez kell kötni. Tereprendezés, vagy művelési ág megváltoztatásának szándéka esetén feltétlenül a KÖH előzetes engedélyét kell kérni. A gyeplé, legelő művelés, illetve a mocsaras, kákás területek a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére

a régészeti lelőhelyeken és környezetükben. A tervezett gyepesítések ezért kifejezetten támogatandók.

A 0195 hrsz-ú területeken nagyon sok, fémkereső detektor használatára utaló lyukat, gödröt lehetett megfigyelni, ami egyértelműen a régészeti fémleleteket illegálisan gyűjtő „csipogósok” aktív tevékenységét mutatja. A terület fokozott felügyelete javasolt.

Amennyiben a régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor az alább részletesen is leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

A régészettel érintett területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek (Vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk)

a.) Védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató tevékenység végzéséhez a KÖH hatósági engedélye szükséges függetlenül az adott beruházást egyébként engedélyező államigazgatási szerv engedélyétől. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. (2001. évi LXIV. tv. 63. § (2)a). Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben foglaltakat kell követni és betartani.

b.) A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) előzetes (hatósági vagy szakhatósági) engedélye szükséges (2001. évi LXIV. tv. 63. § (2)a és (4)a). Ezért már a tervezés előtt érdemes a hivatal előzetes nyilatkozatát kérni (2001. évi LXIV. tv. 65. § (1)), hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, belterületbe vonás, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. A beruházás feltételeként esetleg előírt régészeti feltárás költségei ez esetben a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása (2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §). Az ilyen területeket ezért a talaj 30 cm mélységet meghaladó bolygatásával járó tevékenységekkel vagy beruházásokkal (pl. építkezések) lehetőleg el kell kerülni, amennyiben pedig a beruházás máshol nem valósítható meg, vagy ez esetben a költségek aránytalanul megnövekednének, akkor a lelőhelyet előzetesen fel kell tární. A lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Lelelőhelyen engedéllyel végzett tevékenység során nem várt esetben előkerülő jelenség vagy lelet előkerülésekor – a jogszabályokkal összhangban – a végzett tevékenységet e területeken is azonnal fel kell függeszteni, s a területileg illetékes múzeum, ill. a KÖH nyilatkozatát kell kérni a további teendőkről. A kutatás költsége ilyenkor is a bolygatást okozó tevékenység végzőjét terheli, de más forrásokat is be lehet vonni. A hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére, kisajátítás kezdeményezésére, vagy régészeti védelem megindítására.

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi (2001. évi LXIV. tv. 82-85§; 191/2001 Kormányrendelet)

c.) A talajt 30 cm-nél mélyebben megbolygató beruházás előtt kívánatos a teljes régészeti terepbejárás elvégzése, a talaj gépi vagy kézi megnyitásakor pedig lehetőleg régész jelenlétének biztosítása. Lelelőhely előkerülése esetén szakszerű feltárást kell végezni, s amennyiben a lelőhely olyan egyedi jelentőséggel bírna, hogy annak megsemmisítését mindenképpen el kell kerülni, akkor az adott beruházást más területen kell kivitelezni. A fenti elvárások biztosítása érdekében ezeken a régészeti érdekű és régészetiileg érintett területeken – a jogszabályokkal összhangban – a beruházások terveit lehetőleg minél korábbi tervezési fázisban a

Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal is érdemes véleményeztetni. A KÖH részéről kiemelt figyelmet érdemelnek az e területre vonatkozóan beadott dokumentumok. Bár jelenleg nem ismert e területek konkrét régészeti érintettsége, fokozott figyelemmel kell kísérni a fejlesztéseket, hogy nem kerül-e elő munka közben régészeti lelet vagy objektum. Ezért a kivitelezés során helyszíni szemle javasolt, amihez a munka megkezdéséről a beruházó tájékoztassa az illetékes régészeti szervezetet. Amennyiben ezeken a hivatalosan nem nyilvántartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, az örökségvédelmi törvény és végrehajtási rendeletei előírásai szerint kell eljárni. A tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építetetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult szerv köteles állni (2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §). A lelet, ill. a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg (2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §). A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi (2001. évi LXIV. tv. 82-85§; 191/2001 Kormányrendelet).

A KÖH a 4/2003 (II.20.) NKÖM rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez vonatkozik egyrészt a már ismert lelőhelyekre, másrészt a nagyobb felületet érintő beruházásokra bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

Régészeti érintettség és a tervezés:

Megjegyzendő, hogy a talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, belterületbe vonni kívánt új területek, ipari hasznosításra kiszemelt területek, egyéb beépítésre szánt területek, ill. az erdősíteni vagy vízzel elárasztani tervezett földrészek. Ezekben a területeken beruházás tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, illetve hogy az adott beruházás megvalósításához milyen feltételekkel fog majd hozzájárulni. A KÖH állásfoglalásának kialakításához a 4/2003 (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A község területén időközben előkerülő lelőhelyekről a KÖH vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész:

„Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és a hozzá kapcsolódó rendeletek alapján kell eljárni. Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató munkavégzéshez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) előzetes engedélye szükséges. A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként be kell vonni még a tervezés fázisában. Minden olyan esetben, amikor lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell. A nagy felületeket érintő beruházások előtt a KÖH hatásvizsgálat készítését írhatja elő. A régészeti örökséget érintő kérdésekben a rendezési tervhez készített hatástanulmányban foglaltak az irányadók.”

Virágos Gábor sk.